

Oponentský posudek

PhDr. ThLic. Marek Matějka: Humbert ze Silvy Candidy. Mezi reformou a pádem jednoty. Disertační práce, FF UK, Praha 2008

Marek Matějka si za téma své práce vybral život a působení kardinála Humberta biskupa ze Silvy Candidy, který byl klíčovou postavou velkého schismatu mezi Východem a Západem z roku 1054 a současně také jedním z hlavních „ideologů“ nadcházející gregoriánské reformy církve. Jde tedy o osobnost mimořádně zajímavou, která významně ovlivnila běh církevních i světových dějin. Jak už to v mediévistice bývá, autor záhy zjistil, že jeho „hrdina“ je vlastně prameny doložen je skromně, a že jeho obraz je více dílem historiků než historických pramenů. Proto si chvályhodně hned na začátku vytkl za úkol prověřit autorství spisů, připisovaných tradičně kardinálu Humbertovi (kap. 2 – Ad fontes). Tato kapitola však budí trochu rozpaky. Očekával bych, že nejdříve bude vysvětleno, zda existuje nějaká kritická edice Humbertových spisů či kritéria, kterými se autor řídil při výběru jeho děl. To zde ale není. Proto je i samotný výběr pramenů někdy nejasný: Např. hned u prvního *De sancta Romana ecclesia* není zřejmé, proč byl zařazen mezi kardinálova díla. Také není jasné, nakolik M. Matějka pracuje přímo s prameny a nakolik vychází především ze sekundární literatury. U uvedeného spisu (s. 18) se odvolává na svědectví řezenského mnicha Otloha, ale odkazuje přitom na literaturu, nikoliv na mnicha samotného. Autor poněkud neurčitě slibuje provedení kritiky Humbertových textů, ve skutečnosti se ale jedná spíše o přehled dosavadního bádání o těchto textech a úvahy o autorství. O historické kritice (vnější a vnitřní) či o textové (styl, slovní zásoba etc.) mluvit v přísném slova smyslu nelze. V dalších dvou kapitolách (4. a 5.) stručně líčí Humbertovo působení v klášteře Moyenmoutier a nástup do papežské kurie pod vedením jeho krajana Lva IX. (bylo by bývalo vhodné uvést datum zisku „kardinálského klobouku“). Překvapující zjištění, že neexistuje žádná Humbertova vita (s. 40), by snad mohl vysvětlit fakt, že kardinál nikdy nebyl předmětem světeckého kultu (pokud je mi známo), což mimo jiné svědčí i o dobovém povědomí o rozporuplnosti jeho osoby.

Vysoce hodnotím 5. kapitolu o východním schismatu. Marek Matějka zdařile vypráví o podstatných okolnostech, které se zdánlivě točily kolem subtilních teologických témat jako byla otázka sloužení mše s kvašeným či nekvašeným chlebem, trojiční otázka s Filioque a kněžský celibát, ve skutečnosti šlo ale „až v první řadě“ o moc, o kterou se vedle starého Říma hlásil i nový Řím v osobě konstantinopolského patriarchy. Ambiciózní kardinál Humbert tady sehrál podstatnou roli, byť nebyl jediným hráčem, jak správně zdůrazňuje M.

Matějek. Místy by bylo vhodné odstranit opakování výkladu (např. polemika Leona z Ochridu na s. 59n a znovu na s. 112), ale jako celek je to dobře zpracované, včetně důležitého upozornění, že v očích současníků nehrál rok 1054 žádnou zlomovou roli, a k definitivnímu rozdělení církve na dvě poloviny došlo až v důsledku křížových výprav (především 4. kruciáty). Podobně zdařilá je i 6. kapitola o reformním působení kardinála za pontifikátů Lva IX. až Mikuláše II. Asi správně M. Matějek označuje Humberta za revolucionáře, neboť kardinálovy představy o vztahu církevní a světské moci byly vpravdě revoluční, byť zcela nerealistické. Sám bych ale hodnotil postavu Humberta jinak než autor disertace. Zvláště v poslední 7. kapitole poněkud sklouzl k nekritickému obdivu k Humbertovi, takže někdy takřka splývají jeho vlastní a kardinálovy názory (alespoň mezi tím nelze jasně rozlišit), např. ohledně boje proti simonii: „*Řádu, o který usiloval kardinál Humbert, stála v cestě jako největší překážka existence vlastnických kostelů. Volný prodej kostelů, jejichž výnosy patřily vlastníkům kostela, jako i předávání klášterů do vlastnictví laiků, vedlo k bezostyšnému drancování. Zde ležely kořeny simonie a nikolaitismu. Humbert viděl na vlastní oči hrozné spustošení. Chamtivost a osobování si majetku neznalo mezí.*“ (s. 174). Místy je M. Matějek unesen až k panegyriku (s. 175): „*celé jeho srdce patřilo papežství, ve kterém viděl samotnou církev, dědictví sv. Petra*“ a k nepřesvědčivým závěrům (s. 182): „*k exkomunikaci se cítil být oprávněn ne jako zástupce konkrétního papeže, ale jako zástupce apoštolského stolce.*“ Takové věty jsou ale výjimkou z pravidla jinak velmi nestranného a střízlivého textu.

Jako celek považuji disertační práci za kvalitní, dobře rozvrženou, s jasným výkladem, zvláště obtížných teologických nuancí. Nedostatky jsou v okrajových kapitolách, jádro disertace v 5. a 6. kapitole je zdařilé. Nutno ocenit i použití velkého množství zahraniční literatury, protože v češtině k tématu žádná monografie neexistuje a i dílčí studie se ho dotýkají pouze okrajově.

Rád proto doporučuji disertační práci PhDr. ThLic. Marka Matějka k obhajobě!

V Praze 11. března 2009

PhDr. Petr Kubín, Ph.D.